

УДК [371.123:005.336.5+371.14:004.9]:159.942.2

Смульсон Марина Лазарівна, доктор психологічних наук, професор, завідувачка лабораторії нових інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С.Костюка Академії педагогічних наук України

СУЧАСНИЙ ВЧИТЕЛЬ У ВІРТУАЛЬНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Анотація

У статті аналізується сучасне професійне середовище вчителя. Виділяються основні функції вчителя відповідно до типу навчального середовища.

Ключові слова: професійне середовище вчителя, типи навчальних середовищ, підвищення кваліфікації педагога, віртуальний освітній простір, професійний розвиток учителя.

Вступ. У сучасних умовах розвивається новий підхід до підвищення кваліфікації учителя. Деякі фахівці в цьому зв'язку говорять про зміну освітньої парадигми з когнітивно-орієнтованої на особистісно-орієнтовану, що потребує від учителя фасилітаційних функцій і, відповідно, здатності бути суб'єктом професійної діяльності, самореалізуватися в ній, розвивати професійно значимі властивості. Тому підвищення кваліфікації педагога можна тлумачити як фактор особистісного і професійного зростання і, зокрема, як засіб переборення професійно обумовлених криз.

Метою статті є проаналізувати сучасні навчальні середовища як психолого-педагогічні технології і, відповідно до них, виділити основні функції вчителя.

У процесі професійного розвитку особистості, незалежно від професії, виділяють певні рівні та етапи. Так, А.К. Маркова визначає допрофесіоналізм (первинне ознайомлення з професією), власне професіоналізм (адаптація до професії, самоактуалізація в ній, вільне володіння нею у формі майстерності) та суперпрофесіоналізм (вільне володіння професією у формі творчості, оволодіння суміжними професіями, творче самопроєктування себе як особистості). Крім того, на жаль, буває непрофесіоналізм (виконання праці за професійно викривленими нормами на фоні професійної деформації особистості, професійного «вигорання») і післяпрофесіоналізм, тобто завершення професійної діяльності [9]. Інший підхід розрізняє такі п'ять етапів. Це, перш за все, оптація (тобто професійне самовизначення, усвідомлений вибір професії), потім професійна підготовка, професійна адаптація, первинна і вторинна професіоналізація (формування професійного менталітету, інтеграція професійно значущих умінь та якостей особистості в стійкі констеляції та ін.) і, нарешті, професійна майстерність (самоздійснення особистості у творчій професійній діяльності) [6].

Е.Е. Симанюк [16] розглядає кризи професійного розвитку вчителя, виходячи з наданої вище концепції професійного становлення. Першою можливою кризою є криза навчально-професійної орієнтації та професійного вибору, на яких ми тут зупинятися не будемо. Далі, у молодому віці виділяється криза професійних експектацій, яка пов'язана з труднощами професійної адаптації, і криза професійного зростання (незадоволеність можливостями посади, зарплатою тощо).

Після тридцяти років йдеться про кризу професійної кар'єри (ревізія Я-концепції, нова домінанта професійних цінностей), а після сорока – про кризу соціально-професійної самоактуалізації (незадоволеність можливостями самореалізації, корекція Я-концепції, професійні деформації). Вихід на пенсію тлумачиться як криза втрати професійної діяльності. Серед способів подолання майже всіх криз вказується на активізацію професійних зусиль, підвищення кваліфікації, засвоєння нової спеціальності, перехід на інноваційний рівень виконання діяльності.

Якщо, зазвичай, дещо штучно абстрагуватися від соціально-економічних умов життєдіяльності вчителя, поганої оплати праці, старіння та неминучого професійного вигорання, деформації («амортизації серця і душі педагога» – Б.З. Вульфова), то можна, на нашу думку, вважати, що основним джерелом професійних криз учителя є відставання від швидкоплинного часу, ригідність, професійна апатія і професійна стагнація, неготовність відповідати на виклики сьогодення. Нові технології навчання, зокрема, пов'язані з Інтернетом і комп'ютером; відповідні технології, які швидко опановують світом, є сьогодні однією з ознак плинності навколишнього середовища, його змін. Їх цінність і значимість у сучасному світі важко перебільшити. Учитель, який розвивається і переборює кризи, самостійно конструює і переконструює свій світ, і ці технології мають зайняти відповідне місце у ціннісно-смісловому каркасі такої будівлі.

Створення навчальних середовищ (англ.: context, environment) – освітніх, власне навчальних, комп'ютерних – тлумачать як новітню психолого-педагогічну технологію. Під навчальним середовищем розуміють систему навчання, яка породжує постійний (безперервний) потік навчальних впливів і протиставляється так званим «дотиковим» навчальним впливам, які не є перманентними і генеруються подекуди, з різними, інколи досить великими, часовими і просторовими розривами. Вважається, що дотикові навчальні впливи не сприяють «глибокому зануренню» учня в навчальний процес з певного навчального предмета або освітньої галузі на відміну від використання середовища, у якому підтримується постійний емоційний та інтелектуальний зв'язок між ним і учнем, або, найчастіше, групою учнів. Прихильники такого підходу посилаються на широко відоме парадоксальне висловлювання К. Роджерса про те, що не можна нікого нічого навчити, а можна лише створити середовище [13].

З філософської точки зору, поняття про середовище пов'язано з уявленням про систему: коли ми виділяємо для розгляду певну систему, усе, що до неї не відноситься, стає її зовнішнім середовищем, а те, що відноситься, – внутрішнім [5]. Природа є середовищем існування організму, а для людини середовищем є її психічне, духовне, соціальне, культурне оточення.

Відповідно, поняття *освітнє середовище* відображує екологічний підхід до освіти. Внутрішнє середовище певної освітньої системи (школи, іншої освітньої системи) є зовнішнім середовищем для будь-якої особистості, яка в ній розвивається. Саме вона й зветься освітнім середовищем. У ній живуть два види живих організмів: учителі та учні. У традиційній школі перші є домінуючим видом, а другі – субординантним (терміни біологічні). Альтернативні освітні системи намагаються підтримувати в освітньому середовищі характеристики, які забезпечують співробітництво «видів» у спільній життєдіяльності. Такий підхід знайшов утілення також і в сучасних системах дистанційного навчання, які, як буде показано нижче, мають усі риси та властивості телекомунікаційного середовища.

Екологічним таким підхід названий тому, що створення навчальних середовищ має певне відношення до психології середовища, яка вивчає, перш за все, взаємини між людиною і його повсякденним просторово-предметним середовищем. Під просторово-предметним розуміють середовище, елементами якого є матеріальні, створені людиною об'єкти і предмети, розташовані певним чином у фізичному просторі. Невідповідність організації просторово-предметного середовища людини його природі, як відомо, деструктивно впливає на різні структури людської психіки, а загалом деформує і руйнує особистість.

Постмодерністські підходи до аналізу довкілля пропонують розглядати навколишнє середовище як таке, що конструюється людиною самостійно. Зрозуміло, що віртуальне комп'ютерне середовище, зокрема, інтернетівське, є сьогодні таким само самостійно сконструйованим продовженням середовища невіртуального. Більше того, на нашу думку, не можна знайти межі між цими двома середовищами, адже фізична межа комп'ютерного дисплею не може розглядатися як «невидима межа» персонального простору.

Факторами навчального середовища, зазвичай, вважають соціальне, культурне, професійне і фізичне оточення, а його інтегральними характеристиками – динаміку середовища як міру його змінності, а також міру визначеності – невизначеності ситуації для конкретної людини. Динамічність факторів середовища, їх інтенсивність і суб'єктивна значущість для людини викликає динаміку психічної діяльності, змінює її стани та функціональні системи, що є передумовою загальних змін. У цілому зміни середовища (особливо такі, що є радикальними відповідно до індивідуального досвіду

суб'єкта) призводять або до змін людини, або до спроб людини змінити, перетворити ситуацію, або до спроби цієї ситуації уникнути.

На нашу думку, середовище можна розглядати як безперервний континуум ситуацій, розподілених у просторі та часі. Ці ситуації, якщо вони спроектовані і штучно створюються, відповідають континууму технологій, закладеному в проект діяльності управління навчальною діяльністю. Навчальне середовище проектується і створюється так, щоб воно забезпечувало виникнення різноманітних навчальних задач.

Навчальне середовище деякі автори відрізняють від освітнього середовища. Під освітнім середовищем розуміють систему впливів і умов формування особистості за наданим зразком, а також можливостей для її розвитку, які містяться в більш широкому за навчальне соціальному і просторово-предметному оточенні [20].

Освітнє середовище охоплює, як бачимо, школу і навіть більший освітній ареал, і тому принципи його організації є значно ширшими і менш конкретними, ніж, скажімо, розроблені нами принципи створення інтелектуально-насиченого тренінгового середовища [14]. В.А. Ясвін пропонує, зокрема, такі принципи, як принцип орієнтування на актуалізуючий потенціал освітнього середовища, принцип організації персонально адекватного освітнього середовища тощо. Водночас рядоположно розглядаються і конкретні психологічні моменти створення середовища, такі як принцип розвитку мислеобразів як системи уявлень (лабілізація, асоціація, художня репрезентація образів), принцип розвитку партнерської взаємодії (ідентифікація, емпатія, рефлексія), принцип розвитку коактивності, інші аналогічні принципи і методи [20]. У цілому така освітня система орієнтована на розвиток особистості, яка самоактуалізується, вільної і активної, відкритої світу і такої, яка приймає цей світ у всій його складності і багатогранності. Особистість, яка знаходиться в активному освітньому середовищі, багатому плідними для розвитку можливостями, здійснює вибір і йде назустріч тим можливостям, які є для нього найбільш значущими.

Короткий огляд, проведений нами, свідчить про те, що значення, яке надається створенню середовища в сучасних освітніх системах, важко переоцінити. Однак найбільш принциповим моментом тут ми вважаємо потенційність середовища, створення тільки можливостей для досягнення як найближчих, так і віддалених цілей навчання, якими особистість може скористуватися, а може і не скористуватися, якими різні особистості користуються по-різному, відповідно до наявного рівня розвитку діяльності, структури та ієрархії мотивів, ціннісних складників тощо. Наші дослідження свідчать про те, що цей процес багато в чому залежить від задач, поставлених і розв'язуваних учнем. Виходячи із сучасних постмодерністських концепцій, можна вважати, що йдеться про *самостійне проектування і конструювання учнем як суб'єктом учінневої діяльності власного навчального середовища*.

З тих самих позицій точка зору про те, що всі люди живуть в загальному для всіх об'єктивному світі, є застарілою. Прихильники парадигми суб'єктності посилаються на концепцію С.Л. Рубінштейна та його послідовників, так званий суб'єктний підхід, відповідно до якої з появою людського буття принципово перетворюється весь онтологічний світ, а людська перетворювальна дія на матеріальний світ стає головною силою цього світу. К.О. Абульханова та А.В. Брушлінський зазначають з цього приводу, що суб'єкт і у своєму пізнанні, і у своїй дії, й у своєму ставленні до іншого суб'єкта ліквідує (кожного разу специфічним способом) зовнішність, позаположеність об'єкта та іншого суб'єкта, тобто переборює його відокремленість, знаходить (пізнанням), перетворює (дією), підсилює (своїм ставленням до нього) сутність даного об'єкта або суб'єкта [1].

З точки зору суб'єктного підходу, людина живе не в «бутті», а у «світі» (середовищі). Теорія можливостей Дж. Гібсона [4] визначає цей світ так: світ, у якому реально живе людина, є системою можливостей, які є у цієї людини (використаних і невикористаних, тих, що йому надали інші або вона їм надала, тих, що наявні у неї зараз або тільки з'являться в майбутньому тощо). Існує, до речі, також і відповідний підхід до смислу життя [8], де смисл тлумачиться як простір можливостей, у якому і відбувається розвиток. Інакше кажучи, смисл – це потенційні можливості (буття, людини, діяльності тощо), а витягнення цього смислу з «тексту життя» і є тим, що звичайно зветься розвитком.

Дж. Гібсон визначає можливість як взаємодоповнення властивостей суб'єкта й об'єкта. Інакше кажучи, не тільки світ «дозволяє» людині щось зробити, але й людина «дозволяє» світу чимось стати, якимось змінитися.

Отже, людина існує в так званому «екологічному світі» (рос.: экологический мир). Виділяють такі базові характеристики екологічного світу:

1. Екологічний світ є нероздільною єдністю фізичного і соціального оточення даної людини.
2. Екологічний світ є результатом активного продовження людиною своєї унікальності в довкіллі: не дійсність осмислюється людиною, а осмислення створює той світ, у якому насправді живе людина.
3. Екологічний світ є «домівкою», тобто місцем, де в усьому присутньому людині відкривається вона сама [3].

Отже, у суб'єктній парадигмі людина є підґрунтям не тільки свого психологічного, внутрішнього світу, світу переживань, образів та ін., але й реального, зовнішнього світу, тому тільки від неї залежить, у якому екологічному світі вона житиме.

Оскільки в основі екологічного світу людини лежить сукупність її властивостей,

а всі люди мають різні властивості, то виходить, що кожна людина живе у власному екологічному світі, який визначається її властивостями. У концепції екологічного світу сама людина та її середовище розуміють як нероздільну єдність: будь-яка зміна середовища приводить до змін у людині, і в той же час будь-яка зміна в людині приводить до змін у середовищі. Останнє є принциповим для навчальних середовищ, зокрема віртуальних, дистанційних. Ми вважаємо, що вони тільки тоді психологічно обґрунтовані, коли *інтерактивні, динамічні, подієві, нероздільні з кожним із своїх суб'єктів* в указаному вище смислі. Одиницею навчального середовища є подія (подія в ситуації, подія в середовищі). Крім того, саме подія є й одиницею конструювання власного життєвого середовища, і тому може тлумачитися як фактор професійного і особистісного зростання вчителя.

У контексті проведеного нами аналізу створення сучасних систем навчання та освіти як конструювання відповідних середовищ, інформатизація освіти може розглядатися як процес створення розвиненого інформаційно-освітнього середовища. Цей процес пов'язаний не тільки з розвитком відповідної матеріально-технічної бази, скільки з формуванням принципово нової культури педагогічної праці в умовах нового інформаційно-освітнього середовища, зокрема, із застосуванням і подальшим розвитком дистанційних освітніх технологій.

Використання можливостей інформаційних і телекомунікаційних технологій з метою дистанційного навчання, як відомо, змінює характер розвитку, набуття і розповсюдження знань; відкриває безпрецедентні можливості для оновлення змісту навчання і методів викладання; розширює доступ до загальної та професійної освіти для всіх членів суспільства, незалежно від віку, місця проживання, соціальних та інших відмінностей. Крім того, застосування інформаційних і телекомунікаційних технологій якісно змінює роль викладача у навчальному процесі: він веде з учнем/учнями постійний діалог, у процесі якого інформація перетворюється на знання, а знання – на засоби розв'язування задач, створює разом з учнем/учнями на основі сучасних технологій відповідне навчальне середовище й існує в ньому, впливаючи на його розвиток і збагачення. За цих умов інакше функціонує психологічний механізм динамічного розподілу функцій управління процесом навчання між учителем і учнем, учень значно активніше, ніж за традиційного навчання, перебирає ці функції на себе [10]. Звідси випливає принципова інтерактивність віртуального освітнього простору, а також пріоритет діяльнісного змісту освіти та діяльнісних критеріїв оцінки результатів, відкрита комунікація щодо освітньої продукції (публікації в мережі, авторство), креативний характер учіннєвої діяльності, принцип індивідуальної освітньої траєкторії учня у відкритому освітньому просторі.

Останній з указаних принципів має серйозний психологічний зміст. Справа в

тому, що дистанційні форми підбору і структурування змісту освіти дозволяють використовувати дані, у яких немає єдиного інформаційного джерела, що значно розширює потенційне освітнє середовище. Тут використовують «веб-квести» – тематично підібрані гіпертекстові матеріали, що дозволяє учневі максимально індивідуалізувати освітню траєкторію з власним управлінням процесом учіннєвої діяльності [18; 19].

Фахівці визначають необхідність урахування психолого-педагогічної специфіки дидактичних стратегій у дистанційному навчанні, пов'язаних з особливостями спілкування на відстані, незалежно від якості і кількості використовуваних технічних засобів. У класі вчитель одержує багато візуальних ключів щодо того, як студенти реагують на навчальний зміст. У класі видно, хто уважно працює, осмислює складне поняття або готується до коментування. Помітним для уважного викладача, свідомо або підсвідомо, є також фрустрований, стомлений або незацікавлений студент.

У дистанційному навчанні викладач має мало візуальних ключів. Навіть якщо вони існують, то «фільтруються» технологічними приладами типу відеомоніторів. Надзвичайно складно створити, зазначається у великому огляді проблем дистанційного навчання, підготовленому американськими фахівцями [21], «узагальнений класний рапорт». Цьому заважає те, що учні живуть у різних місцях як географічно, так і в різному етнічному, культурному, сімейному оточенні тощо.

Однак ці ж автори зазначають, що багато хто з викладачів, які вже стикалися із ситуацією дистанційного навчання, вважають, що воно сприяє покращенню їх стратегій навчання, а також розвиває емпатію щодо студентів. На їхню думку, виклики дистанційного навчання надають можливість одержати ширшу студентську аудиторію; відповісти на потреби студентів, які не мають можливості відвідувати класи безпосередньо в кампусі; залучити аутсайдерів, які в іншому разі відстали б безнадійно; і, нарешті, зв'язати між собою студентів із різних соціальних, культурних, економічних груп та з різним життєвим досвідом (інколи абсолютно протилежним).

Серед вимог до процесу навчання виділяють, у свою чергу, вимоги до навчальних навичок, поведінки студентів та методистів. Базові навчальні навички, потрібні для дистанційного навчання, значно перебільшують «уміння вчитися», як, зазвичай, вважають за провідні в цій сфері. Перш за все, тут потрібні так звані *операційні навички*, тобто вміння працювати з програмним забезпеченням, приймати рішення, відфільтровувати потрібну інформацію, виробляти ідеї, взаємодіяти з товаришами з групи. Далі, потрібними є *навички обробки інформації*, а саме вміння під час створення повідомлення сфокусувати увагу на головному, впоратися з паралельною структурою дискусії (тобто одночасним обговоренням кількох тем). Нарешті, принциповими для дистанційного навчання є *навички управління навантаженням*, які

потребують створення персональної методики для знайомства з усіма повідомленнями і швидкої обробки інформації для того, щоб не відставати від потоку повідомлень, що надходять. Отже, ключовими поняттями тут є *управління інформацією, синхронність (асинхронність), час очікування (відповіді, реакції, оцінки тощо), контроль і включеність*.

Отже, так званий *віртуальний освітній процес* має такі ключові ознаки, які принципово відрізняють його від інших видів освітніх процесів:

- попередня невизначеність даного процесу для суб'єктів взаємодії;
- унікальність взаємодії суб'єктів, у тому числі і з реальними освітніми об'єктами;
- існування віртуального освітнього процесу тільки протягом самої взаємодії [7].

Інакше кажучи, існування віртуального навчального процесу поза комунікацією педагогів і учнів є неможливим. У цьому плані сучасному дистанційному навчанню є куди розвиватися, оскільки, зазвичай, не враховується така взаємодія, а, навпаки, використовуються плани, програми, навчальні стандарти та інші складники навчання традиційного.

Отже, найскладнішим моментом новизни для віртуального вчителя є те, що принципово змінюється його професійне середовище. Спрощеним вважається такий підхід до аналізу змін: предметом освітньої діяльності вчителя є віртуальний (уявний) образ – так званий симулякр – учня, а професійним середовищем – інтерфейс, який складається з екрана, програмної оболонки, клавіатури, «миші», аудіо- та відеозасобів. Тоді до професійних якостей вчителя насправді додаються тільки вміння працювати з комп'ютером і більш розвинена уява. Однак цього мало. Як зазначають фахівці, під час використання телекомунікаційних технологій ілюзорним і симулятивним стає сам освітній процес. Важливим є розуміння того, що тут учні і вчителі знаходяться у віртуальній реальності, зі специфічними психологічними особливостями. Йдеться про формування віртуальної культури в цілому, у якій провідне місце посідають психолого-педагогічні гіпертекстові технології. Вони, створені для зручності роботи з інформацією, самі, як відомо, виражають ідею поліонтологічності і віртуальності буття [12].

З іншого боку, Інтернет та його мережева гіпертекстова структура включає учнів і вчителів до системи масових комунікацій, яка і є професійним середовищем такого віртуального вчителя. Тому до нього можна висунути досить специфічні нові вимоги, серед яких, зокрема, такі:

- викладач дистанційного навчання має бути готовим до того, щоб встановлювати горизонтальні зв'язки зі своїми учнями, тобто спілкуватися з

ними як з колегами;

- уміти виражати текстуально не тільки знання, але й настрій, емоції;
- бути психологічно стабільним у разі можливого перетворення колегіального спілкування на панібратство, ефективно цьому протидіяти, не втрачаючи власного лідерства;
- уміти працювати в ігровому і проблемно-парадоксальному ключі.

Тільки особистісна специфіка допоможе вчителю витримати конкуренцію з книгами та іншими публікаціями в Інтернеті. Інтелектуально конкурувати з мережею – інтегратором знань – можна тільки в тому випадку, коли ти сам є джерелом нових знань, тобто не тільки професіоналом у викладанні, але й професіоналом у тій сфері, яку викладаєш. Тільки особиста участь у виробленні знань дає можливість брати участь у їх оновленні. Так вважають російські фахівці [11, 15].

Педагогіку, яка відповідає віртуальній освіті, сучасні педагоги називають ситуаційною, оскільки особливості її застосування кожного разу визначаються конкретними умовами і тією освітньою ситуацією, яка існує тільки у даному просторі, у даний час, між даними суб'єктами й об'єктами освіти.

Саме тому надзвичайно зростають вимоги до творчої компетентності вчителя, його готовності до швидкого прийняття рішень, гнучкості, загалом до індивідуалізації й особистісної орієнтованості навчального процесу. У ситуації, коли функції управління навчальною діяльністю майже повністю перебирає на себе учень, роль учителя змінюється і набуває принципово нового змісту. Деякі західні фахівці навіть висловлюють побоювання щодо того, чи збереже вчитель у майбутньому функцію *досконалого носія знань* [12; 17; 22]. Вони зазначають, що застосування інформаційних технологій у багатьох галузях промисловості призвело до безробіття. Як же буде в освіті, коли перевірка завдань та інші функції будуть перекладені на штучний інтелект? Учителі у разі використання телекомунікаційних технологій будуть більше нагадувати лікарів, яких викликають за необхідності й обирають відповідно до рівня їхньої професійної компетентності. Кваліфіковані вчителі будуть добре заробляти, а поганим, на жаль, не буде вистачати роботи.

Висновки. Підвищення кваліфікації сучасного вчителя передбачає активне реконструювання свого професійного середовища, суб'єктну позицію щодо власної трудової діяльності. Це, у свою чергу, є неможливим без вільного володіння потенціалом нових технологій навчання, серед яких провідною є створення навчальних середовищ різного типу. Ми виділяємо серед них освітні середовища (мінімальна одиниця – школа), єдині часово-просторові навчальні середовища (тренінг), віртуальні середовища (на основі Інтернету), а також розподілені комплексні середовища дистанційного навчання.

У віртуальному освітньому просторі відбувається принципова перебудова діяльності вчителя. Він створює разом з учнями відповідне навчальне середовище на підґрунті сучасних телекомунікаційних технологій й існує в ньому, постійно впливаючи на його розвиток і збагачення. Учитель має вести з учнями постійний діалог, у процесі якого інформація перетворюється на знання, а знання – на засоби розв’язування задач. У цих умовах інакше функціонує психологічний механізм динамічного розподілу функцій управління процесом навчання між учителем і учнем, учень значно активніше, ніж за традиційного навчання, перебирає ці функції на себе.

Слід урахувати також і проблеми спілкування на відстані, незалежно від якості й кількості використовуваних технічних засобів, а також психологічні особливості управління інформацією на відстані, специфіку часових обмежень: синхронність (асинхронність), різний час очікування (відповіді, реакції, оцінки тощо), напруження, яке виникає внаслідок необхідності постійної підтримки контролю над віртуальним освітнім процесом і включеності до нього.

Ці парадоксальні аспекти трансформації діяльності вчителя у середовищі телекомунікаційного навчання суттєво впливають на їх ставлення до нових інформаційно-комунікаційних технологій. Останнє є, у свою чергу, одним з основних чинників їх впровадження в систему освіти.

Список використаних джерел

1. *Абульханова К.А., Брушлинский А.В.* Философско-психологическая концепция С.Л. Рубинштейна. – М.: Наука, 1989. – 243 с.
2. *Бернерс-Лі Т.* Заснування павутини: З чого починалася і до чого прийде Всесвітня мережа. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 207 с.
3. *Вачков И.В., Дерябо С.Д.* Окна в мир тренинга. Методологические основы субъектного подхода к групповой работе: Учебное пособие. – СПб.: Речь, 2004. – 272 с.
4. *Гибсон Дж.* Экологический подход к зрительному восприятию. – М.: Прогресс, 1988. – 464 с.
5. *Гусинский Э.Н., Турчанинова Ю.И.* Введение в философию образования. – М.: Логос, 2000. – 224 с.
6. *Зеер Э.Ф.* Личностно-ориентированное профессиональное образование. – Екатеринбург, 1998. – 126 с.
7. *Калмыков А.* Виртуальный учитель. // Школьные технологии. – 2002. – №4. – С. 200–206.
8. *Карпіловська С.Я.* До питання смислової саморегуляції особистості. / Проблеми загальної та педагогічної психології : Зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. академіка Максименка С.Д. – Том У1, частина 3. –

К., 2004. – С. 130–136.

9. *Маркова А.К.* Психология профессионализма. – М., 1996. – 308 с.

10. *Машбиц Е.И.* Психологические механизмы обучения / Развивающее образование: Диалог с В.В. Давыдовым. – М., 2002. – Т. I. – С. 245–252.

11. Преподавание в сети Интернет. / Отв. редактор В.И. Солдаткин. – М.: Высшая школа, 2003. – 792 с.

12. Проектування гіпертекстових навчальних систем / За ред. Ю.І. Машбиця. – К., 2000. – 100 с.

13. *Роджерс К.* Взгляд на психотерапию, становление человека: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1994. – 480 с.

14. *Смутьсон М. Л.* Психологія розвитку інтелекту. – К.: Нора-друк, 2003.– 298 с.

15. *Старов М.И., Чванова М.С., Вислобокова М.А.* Психолого-педагогические проблемы общения при дистанционном обучении // Дистанционное образование. – 1999. – №2. – С. 26–32.

16. *Сьманюк Э.Э.* Психология профессионально-обусловленных кризисов. – М.-Воронеж: Издательство НПО «Модэк», 2004. – 320 с.

17. *Тиффин Дж., Раджасингам Л.* Что такое виртуальное обучение. – М.: ИНФО, 1999. – 312 с.

18. *Хуторской А.В.* Интернет в школе. – М.: ИОСО РАО, 2000. – 304 с.

19. *Хуторской А.В.* Научно-практические предпосылки дистанционной педагогики // ИНТЕРНЕТ-технологии в открытом образовании: Матер. семинара. – М.: МЭСИ, 2000.

20. *Ясвин В.А.* Образовательная среда: от моделирования к проектированию. – М.: Смысл, 2001. – 365 с.

21. Distance Education: An Overview // [Электронный ресурс] — (Каталог дистанційних курсів) — Систем. вимоги: Pentium-266; 32 Mb RAM; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. — Режим доступа: Internet: avanta. vvsu.ru. – Назва з титул. екрана.

22. Online learning: Personal reflections on the transformation of education // Ed. by G. Kiersley. – New-Jersey, 2005. — pp. 66–72.

СОВРЕМЕННЫЙ УЧИТЕЛЬ В ВИРТУАЛЬНОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Смутьсон М. Л.

Аннотация

В статье анализируется современная профессиональная среда учителя. Выделяются основные функции учителя в соответствии с типом учебной среды.

Ключевые слова: профессиональная среда учителя, типы учебных сред,

повышения квалификации педагога, виртуальное образовательное пространство, профессиональное развитие учителя.

MODERN TEACHER IN VIRTUAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Smulson M.L.

Resume

The modern professional teacher environment is analyzed in the article. There are selected the basic teacher functions in accordance with the type of educational environment.

Keywords: teacher professional environment, types of educational environments, teacher vocational training, virtual educational environments, teacher professional development.